

Dariusz Eligiusz Staszczak

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
e-mail: dariusz.staszczak@up.lublin.pl

ZMIANY POZYCJI KRAJÓW UE W MIĘDZYNARODOWYM HANDLU SUROWCAMI W LATACH 2006-2015

CHANGES OF EU COUNTRIES POSITIONS IN INTERNATIONAL TRADE IN RAW MATERIALS IN 2006-2015

DOI: 10.15611/pn.2017.475.25

JEL Classification: F14

Streszczenie: W artykule dokonano analizy zmian eksportu, importu i salda handlu surowcami (z wyłączeniem paliw) krajów członkowskich Unii Europejskiej w latach 2006-2015. Surowce stanowią specyficzną grupę towarów, w przypadku których saldo handlu zagranicznego ma mniejsze znaczenie niż w przypadku innych towarów. Autor wykazał dominującą pozycję Holandii jako eksporterki netto surowców w badanym okresie. Ponadto najważniejszymi eksporterami netto surowców w 2015 roku były Szwecja i Finlandia. Szwecja zajmowała także drugie miejsce w 2006 roku, Finlandia zaś była wówczas siódmym importerem netto surowców. Z kolei Niemcy były najważniejszym importerem netto surowców w 2015 r., w 2006 r. zaś były drugim po Włochach importerem netto. Natomiast drugi w 2015 r. importer netto surowców, czyli Włochy, zamienił się miejscami z Niemcami w stosunku do roku 2006 r. Trzecim importerem netto surowców w 2015 r. była Wielka Brytania, a czwartym Hiszpania, w 2006 r. zaś kolejność tych państw także była odwrotna. Polska była w 2015 r. ósmym importerem netto surowców, w 2006 zaś zajmowała dziewiąte miejsce. Wykazano stosunkowo niskie udziały eksportu i importu surowców w handlu towarowym krajów UE. Ponadto autor udowodnił większe znaczenie importerów netto niż eksporterów netto w unijnym handlu międzynarodowym surowcami.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, handel międzynarodowy, surowce, eksporterzy netto, importerzy netto.

Summary: This paper analyzes changes of exports, imports and trade balance in raw materials (excluding fuels) of EU country-members in 2006-2015. Raw materials are specific commodities and, therefore, trade balance in raw materials is less important than in other goods. The author illustrated a dominating position of the Netherland as a net exporter of raw materials in this period. Moreover, there were the following most important net exporters of raw materials in 2015: Sweden and Finland. Sweden was the second net exporter but Finland was the seventh net importer in 2006. Moreover, Germany was the most important net importer of

raw materials in 2015 and second in 2006, whereas, Italy was the second net importer of raw materials in 2015 and first in 2006. The third net importer of raw materials was Great Britain and the fourth one was Spain in 2015 but their places were reversed in 2006. Poland was the eight net importer of raw materials in 2015 and ninth in 2006. There were illustrated relatively low shares of raw materials exports and imports in merchandise trade of the EU. Moreover, the author proved bigger importance of net importers than net exporters in EU international trade in raw materials.

Keywords: European Union, international trade, raw materials, net exporters, net importers.

1. Cel, metoda badawcza, charakterystyka przedmiotu analizy, hipoteza i podstawa teoretyczna

Celem pracy jest przedstawienie zmian pozycji eksporterów netto i importerów netto UE w międzynarodowym handlu surowcami, bez uwzględniania paliw. Analizą objęto lata 2005-2016, tj. okres tuż po największym w XXI wieku rozszerzeniu UE o 10 krajów, w tym o Polskę w 2004, i w trakcie dalszego rozszerzania Wspólnoty o Bułgarię i Rumunię w 2007 r. oraz o Chorwację w 2013 r. Jest to okres największego terytorialnego zasięgu Wspólnoty, i to jeszcze przed rozpoczęciem Brexitu w 2016 r. Zastosowano metodę badawczą analizy opisowej bazującej na danych statystycznych z Eurostatu. Przedmiot pracy został wybrany z powodu dużego znaczenia surowców dla obrotów wielu krajów UE oraz dla możliwości produkcyjnych tych krajów, a więc także dla handlu międzynarodowego produktami przetworzonymi. Dlatego w przypadku surowców saldo handlu zagranicznego nie jest tak ważne jak w przypadku innych towarów, ujemne zaś saldo surowcowe może nawet wskazywać na pozytywne tendencje, czyli na wysoki poziom rozwoju gospodarczego danego kraju, a nawet na jego dużą konkurencyjność w handlu międzynarodowym, jeśli jego saldo handlu zagranicznego produktami przetworzonymi i ogółem towarów będzie dodatnie. Wynika to z faktu, że kraje wysoko rozwinięte oszczędzają własne zasoby i importują surowce dla produkcji towarów zaawansowanych technologicznie na własne potrzeby i na eksport. Postawiono hipotezę badawczą, że importerzy netto mają większy wpływ na kształtowanie się unijnego salda handlu surowcami niż eksporterzy netto UE.

W celu teoretycznej interpretacji korzyści z handlu międzynarodowego surowcami właściwe wydaje się zastosowanie teorii neoczynnikowych, czyli podażowych (których twórcami są: G. Haufbauer, R. Baldwin, P. Keesing, J. Vanek) twierdzących, że każdy kraj powinien specjalizować się w eksporcie towarów względnie obfitych, czyli tanich, importować zaś towary względnie rzadkie, czyli drogie w tym kraju. Zatem według tych teorii kraje posiadające kapitał i wysoko kwalifikowaną kadrę powinny produkować i eksportować towary zaawansowane technologicznie, które u nich są tańsze, importować zaś surowce, które w tych krajach są drogie, ale które są tańsze w krajach słabiej rozwiniętych [Bożyk 2008].

2. Specyfika międzynarodowego handlu surowcami

Do końca XX wieku kraje słabo rozwinięte, będące głównie eksporterami surowców (z wyjątkiem eksporterów bardzo rzadkich i drogich surowców, np. metali szlachetnych i ropy naftowej), osiągały zwykle stosunkowo małe korzyści z handlu międzynarodowego lub nawet traciły na wymianie z zagranicą, z powodu niekorzystnego *terms of trade*. Z kolei dla krajów wysoko rozwiniętych eksport towarów zaawansowanych technologicznie był i jest źródłem ich bogactwa [Staszczak 2012]. Próba poprawy *terms of trade* krajów słabo rozwiniętych była Deklaracją o ustanowieniu Nowego międzynarodowego ładu ekonomicznego uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1974 r., jednak jej założenia prawie nie zostały zrealizowane w praktyce [Staszczak 2001, s. 100]. Potrzeba stabilności cen surowców była wielokrotnie poruszana przez kraje rozwijające się, które dążyły do poprawy i stabilizacji swoich dochodów z eksportu surowcowego [Rynarzewski 1992].

Jednak w ostatnich latach sytuacja w światowym handlu ulega zmianom i wiele krajów słabiej rozwiniętych, które dawniej specjalizowały się w eksporcie surowcowo-rolnym, obecnie zwiększa dywersyfikację swojego eksportu, często dzięki bezpośrednim inwestycjom zagranicznym. Inwestycje zagraniczne, służące często przenoszeniu całej lub częściowej produkcji do krajów o niższych kosztach, sprzyjają fragmentaryzacji produkcji w poszczególnych krajach [Narękievicz 2011]. Ponadto wzrost znaczenia produkcji przemysłowej Chin w gospodarce światowej i związany z tym wzrost chińskiego i globalnego popytu na surowce od początku XXI wieku powoduje odwracanie się dawniej niekorzystnego surowcowego *terms of trade* i sprzyja rozwojowi ekonomicznemu wielu słabiej rozwiniętych krajów Afryki [Dudziński, Narękievicz 2014].

Kraje Ameryki Łacińskiej coraz częściej eksportują towary przetworzone, naukowcy europejscy zaś doradzają tym krajom wprowadzenie podatku za uszczuplenie zasobów naturalnych (zwanym kapitałem naturalnym), mającego na celu ograniczenie eksportu zasobów nieodnawialnych [Munoz, Giljum, Roca 2009]. Ponadto w marcu 2014 r. przyjęto rezolucję w sprawie „Handlu surowcami pomiędzy Unią Europejską i Ameryką Łacińską”, wskazującą na konieczność lepszego wykorzystania zasobów odnawialnych i recyding oraz na konieczność zobowiązania firm z UE do działań na rzecz poprawy środowiska naturalnego w regionach zniszczonych wydobyciem surowców w Ameryce Łacińskiej [Sydow 2015].

W efekcie dla Unii Europejskiej import surowców staje się droższy, a źródła zaopatrzenia mniej pewne.

3. Zmiany pozycji eksporterów netto i importerów netto surowców w ramach UE w latach 2006-2015

W roku 2015 do eksporterów netto surowców w Unii Europejskiej zaliczało się trzynaście krajów, które zajęły następujące miejsca: 1 – Holandia, której saldo wynosiło 5,0 mld euro, 2 – Szwecja z saldem 4,0 mld euro, 3 – Finlandia posiadająca saldo

1,3 mld euro, 4 – Dania z 1,2 mld euro, 5 – Łotwa z saldem 1,0 mld euro, 6 – Irlandia, 7 – Rumunia, 8 – Estonia, 9 – Chorwacja, 10 – Czechy, 11 – Grecja, 12 – Węgry i 13 – Litwa (tab. 1).

Tabela 1. Saldo handlu międzynarodowego surowcami (w miliardach euro – ceny bieżące)

Kraj/lata	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2006-2015
UE (28 krajów)	-34,6	-39,9	-43,3	-19,3	-33,1	-40,4	-33,2	-30,8	-29,5	-28,8	-332,9
Belgia	-5,2	-6,2	-5,1	-3,0	-4,6	-5,9	-5,4	-4,4	-4,7	-4,0	-48,5
Bułgaria	-0,6	-0,7	-0,7	-0,3	-0,3	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4	-0,6	-4,6
Czechy	-0,2	0,1	0,0	0,4	0,5	0,0	0,5	0,4	0,4	0,5	2,5
Dania	0,8	0,5	0,7	0,6	1,2	1,4	1,5	1,7	1,0	1,2	10,6
Niemcy	-12,2	-12,9	-13,4	-9,7	-14,7	-18,8	-17,0	-17,0	-16,1	-15,7	-147,4
Estonia	0,3	0,3	0,4	0,3	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	4,5
Irlandia	0,5	0,4	0,3	0,2	0,6	0,8	0,8	0,9	0,9	0,7	6,3
Grecja	0,0	-0,6	-0,8	-0,2	-0,1	-0,3	0,1	0,2	-0,1	0,3	-1,6
Hiszpania	-5,9	-6,0	-6,3	-3,1	-4,9	-5,5	-4,2	-3,9	-3,5	-4,2	-47,5
Francja	-1,6	-2,0	-3,1	-2,3	-2,8	-1,9	-1,2	-1,9	-1,3	-1,8	-19,7
Chorwacja	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	3,2
Włochy	-13,0	-13,1	-13,5	-8,1	-12,4	-14,9	-12,7	-12,3	-12,6	-12,1	-124,7
Cypr	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2
Łotwa	0,6	0,6	0,5	0,5	0,8	0,9	0,7	0,9	0,9	1,0	7,4
Litwa	0,0	0,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,4
Luksemburg	-1,0	-1,1	-1,2	-0,7	-1,4	-1,7	-1,4	-1,1	-1,0	-0,9	-11,6
Węgry	-0,1	0,0	0,2	0,2	0,3	0,5	0,8	0,7	0,5	0,3	3,5
Malta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2
Holandia	5,3	5,3	4,3	6,2	5,3	4,7	5,1	5,0	5,3	5,0	51,7
Austria	-1,4	-1,2	-1,7	-1,2	-2,3	-3,0	-2,7	-2,2	-2,1	-1,8	-19,6
Polska	-1,3	-1,4	-2,1	-1,2	-1,5	-2,4	-2,3	-1,5	-1,6	-1,6	-16,9
Portugalia	0,0	0,0	-0,4	-0,2	-0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-1,5
Rumunia	0,4	0,1	0,2	0,7	0,9	1,3	0,7	1,2	1,0	0,5	7,1
Słowenia	-0,5	-0,6	-0,6	-0,3	-0,5	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2	-3,8
Słowacja	-0,3	-0,3	-0,3	-0,1	-0,5	-0,6	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-4,0
Finlandia	-1,5	-2,4	-2,1	-0,6	-1,2	-1,3	0,2	0,8	0,5	1,3	-6,2
Szwecja	3,3	3,3	3,4	2,8	4,1	4,3	4,4	4,2	4,6	4,0	38,4
Wielka Brytania	-5,3	-6,7	-6,1	-3,3	-4,1	-3,9	-3,5	-5,0	-5,7	-6,2	-49,8

Uwagi: ostatnia kolumna oznacza zsumowane saldo za lata 2006-2015 – obliczenia własne; kolejność państw w tabeli przyjęta według kolejności w bazie Eurostat, czyli alfabetycznie, ale zgodnie z nazwami krajów w ich własnych językach, np. Wielka Brytania występuje pod nazwą Zjednoczone Królestwo, czyli w języku angielskim United Kingdom, a Włochy w języku włoskim to Italia.

Źródło: Eurostat 2016 – <http://ec.europa.eu/eurostat> (dostęp 26.10.2016).

Natomiast do importerów netto surowców w 2015 roku zaliczało się piętnaście krajów, które zajęły kolejno następujące miejsca: 1 – Niemcy, których saldo wynosiło –15,7 mld euro, 2 – Włochy: –12,1 mld euro, 3 – Wielka Brytania: –6,2 mld euro, 4 – Hiszpania: –4,2 mld euro, 5 – Belgia: –4,0 mld euro, 6 – Austria, 7 – Francja, 8 – Polska – –1,6 mld euro, 9 – Luksemburg, 10 – Bułgaria, 11 – Słowacja, 12 – Słowenia, 13 – Portugalia, 14 – Malta i 15 – Cypr (tab. 1).

Zatem w Unii Europejskiej było więcej importerów netto niż eksporterów netto, cała zaś Unia Europejska, obejmująca 28 krajów członkowskich, była importerem netto surowców w 2015 roku i posiadała saldo wynoszące –28,8 mld euro (tab. 1), co potwierdza hipotezę badawczą, że importerzy netto mają większy wpływ na saldo handlu międzynarodowego surowcami UE niż eksporterzy netto. Wynikało to zwłaszcza z dużych ujemnych sald Niemiec, Włoch i Wielkiej Brytanii oraz ze stosunkowo nieznacznych dodatnich sald krajów eksporterów netto, z których nawet najwięksi, czyli Holandia i Szwecja, posiadali stosunkowo niskie salda w porównaniu z saldami unijnych eksporterów netto.

Natomiast w 2006 roku w UE było ośmiu eksporterów netto (łącznie z Rumunią i Chorwacją, które nie należały wówczas do UE), którzy zajmowali kolejno następujące miejsca: 1 – Holandia, osiągająca saldo 5,3 mld euro, 2 – Szwecja: 3,3 mld euro, 3 – Dania: 0,8 mld euro, 4 – Łotwa, 5 – Irlandia, 6 – Rumunia, 7 – Estonia, 8 – Chorwacja (tab. 1).

Natomiast w 2006 roku wśród krajów członkowskich dzisiejszej UE było dwiętnastu importerów netto (łącznie z Bułgarią, która nie należała wówczas do UE), którzy zajmowali kolejno następujące miejsca: 1 – Włochy z najbardziej zaniżającym unijne statystyki saldem –13,0 mld euro, 2 – Niemcy podobnie mocno zaniżając statystykę UE saldem –12,2 mld euro, 3 – Hiszpania –5,9 mld euro, 4 – Wielka Brytania –5,3 mld euro, 5 – Belgia –5,2 mld euro, 6 – Francja, 7 – Finlandia, 8 – Austria, 9 – Polska 1,3 mld euro, 10 – Luksemburg, 11 – Bułgaria, 12 – Słowenia, 13 – Słowacja i 14 – Czechy. Ponadto pięć krajów UE posiadało saldo minimalnie poniżej 0,0 mld euro, czyli formalnie także byli importerami netto, ale niewielkimi. Były to Portugalia, Cypr, Grecja, Malta i Litwa (tab. 1).

Zatem liczba importerów netto znacznie przewyższała liczbę eksporterów netto wśród krajów członkowskich, a ponadto cała Unia Europejska (z uwzględnieniem Bułgarii, Rumunii i Chorwacji, które wówczas nie należały do UE) była importerem netto surowców w 2006 roku i posiadała saldo wynoszące –34,6 mld euro (tab. 1), co także potwierdza hipotezę.

Z powyższej analizy wynika, że dwaj główni eksporterzy netto surowców w 2006 r., czyli Holandia i Szwecja, utrzymali swoje pozycje także w 2015 r., trzeci zaś eksporter netto w 2006 r., czyli Dania, zajęła pozycję czwartą w 2015 r. Natomiast siódmy importer netto z 2006 r., czyli Finlandia, została trzecim eksporterem netto w 2015 r.

Natomiast w przypadku importerów netto surowców Niemcy awansowały z pozycji drugiej w 2006 r. na pierwszą w 2015 r., Włochy zaś, będące pierwszym im-

porterem netto surowców w 2006 r., w 2015 r. zajęły drugie miejsce. Należy także zwrócić uwagę, że obydwa te kraje posiadały ujemne saldo surowcowe w całym badanym okresie, i to z tendencją do jego pogłębiania się. Jednak ujemne saldo szybciej pogłębiało się w Niemczech niż we Włoszech. Podobnie Hiszpania zajmująca miejsce trzecie w 2006 r., uzyskała pozycję czwartą w 2015 r., zaś Wielka Brytania awansowała z miejsca czwartego w 2006 r. na miejsce trzecie w 2015 r. Istotna jest także stosunkowo stabilna pozycja Polski jako importera netto surowców w całym badanym okresie oraz niewielka zmiana pozycji naszego kraju w rankingu – z miejsca dziewiątego w 2006 r. na miejsce ósme w 2015 r. Wskazuje to na stosunkowo korzystną tendencję w polskim handlu zagranicznym, czyli na niepoprawianie salda nadmiernym eksportem surowców, a raczej importem surowców w celu produkcji i eksportu wyrobów przetworzonych.

Z powyższej analizy wynika stosunkowo stabilna pozycja eksporterów netto i importerów netto surowców w ramach UE, stale zaś ujemne saldo handlu surowcowego UE potwierdza zależność Wspólnoty od tego importu.

4. Unijni eksporterzy netto i importerzy netto surowców na podstawie zsumowanego salda z lat 2006-2015

W celu wykazania sytuacji w handlu międzynarodowym głównych unijnych eksporterów netto i importerów netto surowców w całym badanym okresie, oprócz analizy salda z początku i końca analizy, z uwzględnieniem trendów występujących w trakcie badanego okresu, istotne wydaje się przeanalizowanie zsumowanego salda z lat 2006-2015.

Unia Europejska pozostaje importerem netto według zsumowanego salda i osiągnęła -332,9 mld euro, co potwierdza hipotezę badawczą, że importerzy netto posiadają większy wpływ na kształtowanie się unijnego salda handlu surowcami niż eksporterzy netto UE.

Do eksporterów netto surowców według zsumowanego salda należało jedenaście krajów i były to: 1. Holandia – 51,7 mld euro, 2. Szwecja – 38,4 mld euro, 3. Dania – 10,6 mld euro, 4. Łotwa – 7,4 mld euro, 5. Rumunia, 6. Irlandia, 7. Estonia, 8. Węgry, 9. Chorwacja, 10. Czechy i 11. Litwa. Holandia i Szwecja zajmują pozycję liderów według zsumowanego salda, podobnie jak w poszczególnych latach. Z kolei Dania i Łotwa pozostają na odpowiednio trzecim i czwartym miejscu, czyli na tych samych pozycjach, które zajmowały w 2006 r., w 2015 r. zaś przesunęły się o jedną pozycję w dół, czyli odpowiednio na miejsca czwarte i piąte, ponieważ trzecie miejsce zajęła Finlandia, która według zsumowanego salda wciąż pozostaje importerem netto i była importerem netto w poszczególnych latach aż do 2011 r., od 2012 r. zaś stała się eksporterem netto surowców i jej dodatnie saldo ma tendencję wzrostową z wyjątkiem lekkiego spadku w 2014 r. (tab. 1).

Natomiast importerami netto surowców według zsumowanego salda było siedemnaście następujących krajów: 1. Niemcy: -147,4 mld euro, 2. Włochy -124,7

mld euro, 3. Wielka Brytania –49,8 mld euro, 4. Belgia –48,5 mld euro, 5. Hiszpania –47,5 mld euro, 6. Francja, 7. Austria, 8. Polska –16,9 mld euro, 9. Luksemburg, 10. Finlandia, 11. Bułgaria, 12. Słowacja, 13. Słowenia, 14. Grecja, 15. Portugalia, 16. Cypr i 17. Malta. Dwóch pierwszych eksporterów netto, czyli Niemcy i Włochy, według zsumowanego salda zajmowało identyczne pozycje w 2015 r., w 2006 r. zaś Włochy były pierwsze, a Niemcy drugie. Wielka Brytania pozostała na trzecim miejscu według zsumowanego salda w 2015 r., zaś w 2006 r. była czwarta. Belgia będąca na czwartym miejscu według zsumowanego salda była piąta w 2015 r. i w 2006 r. Natomiast piąta według zsumowanego salda Hiszpania była czwartym importerem netto w 2015 r. i trzecim w 2006 r. Z kolei Polska, będąca ósmym importerem netto według zsumowanego salda, zajmowała także ósme miejsce w roku 2015 oraz dziewiąte miejsce w 2006 r. Ważne jest, że Polska zajmuje stabilną pozycję importera netto surowców w całym badanym okresie, ale jej saldo wykazywało stosunkowo duże wahania od –1,2 mld euro do –2,4 mld euro (tab. 1).

Z powyższej analizy również można wyciągnąć wniosek o stosunkowo stabilnych pozycjach głównych eksporterów netto i importerów netto surowców w ramach Unii Europejskiej w całym badanym okresie. Wynika z tego fakt względnie stabilnego popytu na surowce w UE oraz brak istotnych zmian w europejskim wydobyciu z powodu stałej zależności importowej Wspólnoty.

5. Znaczenie surowcowego eksportu i importu dla salda głównych unijnych eksporterów netto i importerów netto surowców

Największy eksport surowców w UE w 2015 r. osiągnęły następujące kraje: 1 – Holandia: 27,1 mld euro (kraj ten zajmował także pierwsze miejsce w eksporcie w 2006 roku, wynoszącym 21,3 mld euro, oraz w zsumowanym eksporcie za lata 2006-2015, wynoszącym 258,7 mld euro), 2 – Niemcy: 22,0 mld euro (kraj ten zajmował także drugie miejsce w eksporcie w 2006 roku, który wyniósł 17,4 mld euro), 3 – Francja: 11,2 mld euro (kraj ten zajmował także trzecie miejsce w eksporcie w roku 2006, wynoszącym 9,9 mld euro), 4 – Hiszpania: 9,8 mld euro (kraj ten zajmował ósme miejsce w eksporcie w 2006), 5 – Belgia: 9,7 mld euro (kraj ten zajmował czwarte miejsce w eksporcie w 2006 roku), 6 – Wielka Brytania: 8,2 mld euro (kraj ten zajmował piąte miejsce w eksporcie w 2006 roku), 7 – Szwecja: 8,1 mld euro, 8 – Włochy: 6,9 mld euro, 9 – Finlandia: 4,8 mld euro, 10 – Polska: 4,5 mld euro (nasz kraj charakteryzował się szybkim i stabilnym wzrostem eksportu w całym badanym okresie, zaczynając od 2,2 mld euro w 2006 roku, kiedy znajdował się na dwunastej pozycji), 11 – Dania: 4,2 mld euro i 12 – Austria 4,2 mld euro [Eurostat 2016].

Największy import surowców w UE w 2015 r. osiągnęły następujące kraje: 1 – Niemcy z 37,8 mld euro (kraj ten zajmował także pierwsze miejsce w 2006 r., osiągając 29,7 mld euro oraz w zsumowanym imporcie za lata 2006-2015 357,6 mld euro), 2 – Holandia z 22,1 mld euro (kraj ten zajmował trzecie miejsce, osiągając 15,9 mld euro w 2006 r.), 3 – Włochy z 19,1 mld euro (kraj ten zajmował drugie miejsce,

osiągając 18,5 mld euro w 2006 r.), 4 – Wielka Brytania z 14,4 mld euro (kraj ten zajmował także czwarte miejsce, osiągając 12,5 mld euro w 2006 r.), 5 – Hiszpania 14,0 mld euro (kraj ten zajmował szóste miejsce, osiągając 11,7 mld euro w 2006 r.), 6 – Belgia z 13,7 mld euro, 7 – Francja z 13,0 mld euro, 8 – Polska z 6,1 mld euro (nasz kraj miał tendencję do długotrwałego stosunkowo szybkiego wzrostu importu z przejściowymi spadkami, osiągając 3,4 mld euro w 2006 roku, co wówczas stawiało Polskę na jedenastej pozycji), 9 – Austria z 6,0 mld euro, 10 – Szwecja z 4,1 mld euro i na 11 miejscu znalazła się Finlandia z 3,5 mld euro [Eurostat 2016].

Analizując znaczenie eksportu i importu dla głównych eksporterów netto surowców UE, trzeba zauważyć pozycję pierwszego eksportera netto, czyli Holandii, która zajmowała zdecydowanie pierwsze miejsce w eksporcie w całym badanym okresie, i to pomimo zmian wartości eksportu w poszczególnych latach i braku jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej. Ponadto Holandia zajęła drugie miejsce w imporcie surowców w UE w 2015 roku, awansując z trzeciego miejsca w roku 2006, ale także nie było jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej w jej wartości importu. Drugi eksporter netto z 2015 roku, czyli Szwecja, zajmowała dopiero siódme miejsce w eksporcie i dziesiąte w imporcie. Trzeci eksporter netto z 2015 roku, czyli Finlandia, zajmowała dopiero dziewiąte miejsce w eksporcie i jedenaste w imporcie.

Analizując znaczenie eksportu i importu dla głównych importerów netto surowców UE w 2015 roku, należy stwierdzić, że pierwszy importer netto, czyli Niemcy, zajęły drugie miejsce w eksporcie surowców (taką samą pozycję zajmowały w 2006 r.) i pierwsze miejsce w imporcie (również pierwsze miejsce zajęły w 2006 r.). Drugi importer netto z 2015 roku, czyli Włochy, zajęły ósme miejsce w eksporcie i trzecie w imporcie. Trzeci importer netto, czyli Wielka Brytania, zajmowała szóste miejsce w eksporcie i czwarte w imporcie. Z kolei Hiszpania, będąca czwartym importerem netto, zajmowała czwarte miejsce w eksporcie i piąte w imporcie. Belgia, będąca piątym importerem netto, zajmowała również piąte miejsce w eksporcie i szóste w imporcie. Szósty importer netto, czyli Austria, zajmowała dwunaste miejsce w eksporcie i dziewiąte w imporcie. Siódmy importer netto, czyli Francja, zajmowała trzecie miejsce w eksporcie i siódme w imporcie. Natomiast Polska, będąca ósmym eksporterem netto, osiągnęła dziesiąte miejsce w eksporcie i ósme w imporcie surowców, co wskazuje na wysoką pozycję naszego kraju w międzynarodowym handlu surowcami.

Z powyższej analizy wynika, że Niemcy osiągają głębokie ujemne saldo handlu surowcami, pomimo wysokiego eksportu surowców, ale dzięki jeszcze wyższemu importowi. Potwierdza to wysoki rozwój gospodarki niemieckiej, która eksportuje głównie dobra wysoko przetworzone, a importuje surowce. Natomiast Włochy osiągają trzecie ujemne saldo surowcami dzięki niskiemu eksportowi surowców i wysokiemu importowi, co także wskazuje na ich koncentrację na produkcji i eksporcie dóbr przetworzonych. Z kolei Holandia utrzymuje pozycję pierwszego eksportera netto surowców, pomimo wysokiej wartości importu surowcowego, ale dzięki jeszcze większej wartości eksportu surowcowego. Z powodu niewielkich

zasobów naturalnych Holandii można podejrzewać, że kraj ten specjalizuje się w reeksportcie surowców.

6. Znaczenie handlu surowcowego w obrotach towarowych wybranych krajów UE będących głównymi eksporterami netto i importerami netto surowców

Analiza obejmuje głównych eksporterów netto i importerów netto surowców w 2015 r. Saldo surowcowe jest porównywane z saldem handlu towarowego ogółem. Ponadto obliczono udział eksportu surowców w eksporcie towarowym ogółem oraz udział importu surowców w imporcie towarowym ogółem na podstawie danych z Eurostatu.

Pierwszym eksporterem netto surowców była Holandia, której saldo wyniosło 5,0 mld euro i która posiadała także drugie po Niemczech dodatnie saldo handlu towarowego, ogółem wynoszące 55,0 mld euro. Ponadto holenderski eksport surowców był największy w UE i wyniósł 27,1 mld euro, co stanowiło 10,7% eksportu towarami ogółem tego kraju, wynoszącego 511,3 mld euro, będącego drugim w UE po Niemczech. Natomiast import surowców Holandii był drugi w UE po imporcie niemieckim i wyniósł 22,1 mld euro, co stanowiło 4,8% importu towarami ogółem tego kraju wynoszącego 456,4 mld euro, będącego czwartym w UE po Niemczech, Wielkiej Brytanii i Francji [Eurostat 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Zatem wykazano, że holenderskie dodatnie saldo surowcami zwiększało dodatnie saldo towarowe tego kraju. Ponadto Holandia charakteryzuje się wysokim odsetkiem eksportu surowców w eksporcie towarowym. Można podejrzewać, że Holandia importuje surowce, płacąc stosunkowo niskie ceny, reeksportuje je zaś, uzyskując znacznie wyższe ceny.

Drugim eksporterem netto surowców była Szwecja z saldem wynoszącym 4,0 mld euro, która posiadała także niewielkie dodatnie saldo handlu towarowego wynoszące 1,9 mld euro. Natomiast szwedzki eksport surowców, wynoszący 8,1 mld euro, stanowił 6,4% eksportu towarowego tego kraju, wynoszącego 126,3 mld euro. Z kolei szwedzki import surowców wyniósł 4,1 mld euro i stanowił 3,3% importu towarów ogółem tego kraju, w wysokości 124,5 mld euro [Eurostat 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Wykazano, że dodatnie saldo surowcowe było większe od salda towarowego ogółem oraz że eksport i import surowców stanowiły niewielki odsetek szwedzkiego eksportu i importu towarów.

Trzecim eksporterem netto surowców w UE była Finlandia posiadająca saldo 1,3 mld euro. Kraj ten jest niewielkim importerem netto w handlu towarowym z saldem wynoszącym -0,3 mld euro. Fiński eksport surowców wyniósł 4,8 mld euro i stanowił 8,9% eksportu towarowego tego kraju wynoszącego 53,9 mld euro. Natomiast fiński import surowców wyniósł 3,5 mld euro i stanowił 6,4% importu towarowego tego kraju wynoszącego 54,2 mld euro [Eurostat 2016; udziały procento-

we – obliczenia własne]. Wykazano, że dodatnie saldo surowcowe łagodziło ujemne saldo towarowe Finlandii oraz że eksport i import surowców mają stosunkowo małe znaczenie dla eksportu i importu towarów tego kraju.

Natomiast pierwszym unijnym importerem netto surowców są Niemcy, których saldo w 2015 roku wyniosło –15,7 mld euro i kraj ten był jednocześnie największym eksporterem netto towarów ogółem z saldem wynoszącym 251,9 mld euro. Niemiecki eksport surowców był drugi po holenderskim w UE i wyniósł 22,0 mld euro, co stanowiło tylko 1,8% niemieckiego eksportu towarami ogółem wynoszącego 1198,3 mld euro, będącego największym w UE. Niemiecki import surowców był najwyższy w UE wyniósł 37,8 mld euro, co stanowiło tylko 4,0% niemieckiego importu towarów ogółem wynoszącego 946,5 mld euro, będącego również największym w UE [Eurostat 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Wykazano, że duże ujemne saldo surowcowe nieznacznie zmniejsza bardzo duże dodatnie saldo handlu towarowego Niemiec. Ponadto niemiecki stosunkowo duży eksport surowców stanowi tylko marginalny odsetek eksportu towarowego tego kraju. Podobnie największy w UE niemiecki import surowców stanowi stosunkowo mały odsetek importu towarowego Niemiec. Wskazuje to na silną pozycję konkurencyjną gospodarki niemieckiej, która eksportuje raczej produkty przetworzone niż surowce, oraz na wysoką niezależność Niemiec od importu surowców, czyli na wysoką samowystarczalność surowcową największej europejskiej potęgi gospodarczej.

Włochy, będące drugim importerem netto surowców, z saldem wynoszącym –12,1 mld euro, były jednocześnie trzecim po Niemczech i Holandii eksporterem netto ogółu towarów – z saldem wynoszącym 45,2 mld euro. Włoski eksport surowców był ósmy w UE i wyniósł 6,9 mld euro, co stanowiło tylko 1,7% włoskiego eksportu wszystkich towarów wynoszącego 413,9 mld euro. Natomiast włoski import surowców był trzeci w UE, po niemieckim i holenderskim, i wyniósł 19,1 mld euro, co stanowiło 5,2% włoskiego importu towarów ogółem wynoszącego 368,7 mld euro [Eurostat, 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Wykazano, że duże ujemne saldo surowcowe Włoch zmniejsza duże dodatnie saldo handlu towarowego tego kraju. Ponadto włoski eksport surowców stanowi tylko marginalny odsetek eksportu towarowego tego kraju. Podobnie duży włoski import surowców stanowi stosunkowo mały odsetek importu towarowego Włoch. Wskazuje to na stosunkowo silną pozycję konkurencyjną gospodarki włoskiej, która eksportuje raczej produkty przetworzone niż surowce, oraz na relatywnie wysoką niezależność tego kraju od importu surowców.

Trzecim importerem netto surowców była Wielka Brytania, której saldo wyniosło –6,2 mld euro i która była jednocześnie największym importerem netto ogółu towarów w UE z saldem wynoszącym –149,4 mld euro. Brytyjski eksport surowców był szósty w UE i wyniósł 8,2 mld euro, co stanowiło tylko 2,0% eksportu wszystkich towarów tego kraju, wynoszącego 414,8 mld euro i będącego czwartym w UE po Niemczech, Holandii i Francji. Natomiast brytyjski import surowców był czwarty w UE po niemieckim, holenderskim i włoskim oraz wyniósł 14,4 mld euro, co sta-

nowiło tylko 2,5% brytyjskiego importu towarów ogółem wynoszącego 564,2 mld euro i będącego drugim w UE po Niemczech [Eurostat 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Wykazano, że brytyjskie – stosunkowo duże ujemne – saldo surowcowe pogłębiało ogromne ujemne saldo towarowe tego kraju. Ponadto wykazano marginalne znaczenie surowców dla brytyjskiego eksportu i importu towarów.

Należy zwrócić także uwagę na Polskę, będącą ósmym importerem netto surowców, z saldem wynoszącym –1,6 mld euro, i będącą po raz pierwszy w badanym okresie eksporterem netto ogółu towarów z saldem wynoszącym 3,7 mld euro (przed 2015 rokiem Polska była towarowym importerem netto). Polski eksport surowców był dziesiąty w UE i wyniósł 4,5 mld euro, co stanowiło tylko 2,5% eksportu towarowego Polski wynoszącego 178,7 mld euro. Natomiast import surowców naszego kraju był ósmy w UE i wyniósł 6,1 mld euro, co stanowiło 3,5% polskiego importu towarowego wynoszącego 175,0 mld euro [Eurostat 2016; udziały procentowe – obliczenia własne]. Wykazano, że polskie dodatnie saldo handlu towarami ogółem jest zmniejszane przez ujemne saldo handlu surowcami. Ponadto wykazano marginalne znaczenie eksportu surowców dla polskiego eksportu towarowego, i to pomimo tendencji do wzrostu polskiego eksportu surowców w badanym okresie. Jest to bardzo pozytywne zjawisko, ponieważ wskazuje na wzrastającą konkurencyjność polskiej gospodarki, dla której eksport towarów przetworzonych staje się coraz bardziej ważny niż eksport surowców. Ponadto stosunkowo niski udział importu surowców w polskim imporcie towarowym wskazuje na wysoką samowystarczalność surowcową Polski.

7. Sytuacja surowcowa Unii Europejskiej

Unia Europejska pozostaje uzależniona od importu surowców, zwłaszcza metalicznych, z powodu ich braku lub bardzo niskiego ich pozyskiwania w UE na tle wydobycia światowego. Do takich surowców zaliczają się: boksyty, chromity, nikiel, wolfram i ruda żelaza (dla których udział UE w światowym wydobyciu wynosi 1,5-2,5%), miedź i ołów (5-6%), srebro i cynk (ok. 8%). Ponadto większość państw UE zależna jest niemal całkowicie od importu następujących surowców: pierwiastków ziem rzadkich, platynowców, antymonu, berylu, kobaltu, molibdenu, niobu, tantalu i wanadu [Galos 2009]. Warto dodać, że dla hutnictwa UE wciąż krytyczny pozostaje import koksu, i to pomimo prowadzenia wielu badań dotyczących możliwości jego zastąpienia [Blaschke, Ozga-Blaschke 2015].

Natomiast wyjątkiem wśród surowców metalicznych jest rtęć, której unijne wydobycie stanowi ok. 40% produkcji światowej. Ponadto kraje UE mają znaczący i sięgający ok. 20% udział w światowej produkcji surowców przemysłowych (niemetalicznych), zwłaszcza: bentonitów, ilów ceramicznych, diatomitów, kaolinu, pumeksu, perlitu, skaleni, soli i surowców strontu. Ponadto UE jest niemal samowystarczalna w produkcji surowców budowlanych, zwłaszcza kruszyw [Galos 2009].

Unia Europejska pozostaje zależna od importu większości surowców i dlatego surowcowi importerzy netto mają większy wpływ na unijne saldo handlu surowcami niż eksporterzy netto, co potwierdza hipotezę.

8. Podsumowanie i wnioski

Unia Europejska pozostawała importerem netto surowców w całym badanym okresie oraz według zsumowanego salda za badany okres 2006-2015 i osiągnęła saldo $-332,9$ mld euro, co potwierdziło hipotezę badawczą, że importerzy netto mają większy wpływ na kształtowanie się unijnego salda handlu surowcowego niż eksporterzy netto UE. Sytuacja ta nie jest niekorzystna, jak można by sądzić, analizując tylko saldo, z powodu wyjątkowej pozycji surowców w handlu międzynarodowym. Dla krajów wysoko rozwiniętych nie jest korzystny nadmierny eksport surowców, a raczej oszczędzanie własnych zasobów, zwłaszcza nieodnawialnych, oraz import surowców w celu produkcji i eksportu wyrobów przetworzonych.

Wpływ na tę sytuację miała większa liczba importerów netto niż eksporterów netto surowców w UE w całym badanym okresie, i to pomimo zmniejszania się liczby importerów netto. Jednak najsilniejsi importerzy netto utrzymywali wysokie ujemne salda surowcowe w całym badanym okresie, i to z tendencją do ich pogłębiania się. Jednak niemieckie ujemne saldo pogłębiało się szybciej niż saldo włoskie, co doprowadziło do zmian pozycji tych państw. Niemcy i Włochy, zajmujące odpowiednio pierwsze i drugie miejsce według zsumowanego salda za lata 2006-2015, zajmowały identyczne pozycje w 2015 r., zaś w 2006 r. Włochy były pierwszym importerem netto, a Niemcy drugim. Ponadto Niemcy, będące pierwszym w UE eksporterem netto ogółu towarów, importowały najwięcej surowców ze wszystkich krajów UE w 2015 r., w eksporcie surowcowym zaś zajmowały drugie miejsce po Holandii. Podobna zamiana miejsc nastąpiła pomiędzy trzecim i czwartym importerem netto surowców. Hiszpania, zajmująca pozycję trzecią w 2006 r., w 2015 r. zajęła pozycję czwartą, Wielka Brytania zaś awansowała z miejsca czwartego w 2006 r. na miejsce trzecie w 2015 r. Wykazano stosunkowo niewielkie zmiany, a zatem pewną stabilność pozycji zajmowanych przez głównych unijnych importerów netto surowców oraz zależność od importu surowcowego Unii Europejskiej.

Istotna jest także stosunkowo stabilna pozycja Polski jako importera netto surowców w całym badanym okresie, i to pomimo znacznych wahań salda. Ponadto nasz kraj nieznacznie awansował w rankingu – z miejsca dziewiątego w 2006 r. na miejsce ósme w 2015 r. Wskazuje to na stosunkowo korzystną tendencję w polskim handlu zagranicznym, zwłaszcza że saldo Polski w handlu ogółem towarów jest dodatnie od 2015 r., czyli że nasz kraj poprawił swoją sytuację w handlu produktami przetworzonymi, do których produkcji wykorzystuje także importowane surowce.

Z kolei największymi eksporterami netto surowców UE w 2015 r. były: Holandia, Szwecja, Finlandia, Dania i Łotwa. Dwa pierwsze kraje utrzymały swoje pozycje z 2006 r. i identyczne pozycje zajęły według zsumowanego salda za lata 2006-

-2015, istotną zaś zmianą było wejście do czołówki Finlandii, która do 2011 r. była importerem netto. Z kolei Dania i Łotwa w 2006 r. zajmowały odpowiednio miejsca trzecie i czwarte. Z powyższych niewielkich zmian także wynika pewna stabilność pozycji zajmowanych przez głównych surowcowych eksporterów netto UE.

Ponadto wykazano duży udział eksportu surowców w eksporcie towarowym Holandii i znacznie mniejszy udział importu surowców w imporcie towarowym tego kraju. Wykazano także stosunkowo małe znaczenie eksportu i importu surowców w obrotach towarowych głównych surowcowych eksporterów netto i importerów netto UE, co potwierdza większe znaczenie handlu towarami przetworzonymi. Można prognozować, że kraje wysoko rozwinięte UE będą dążyć do zwiększania importu surowców, zwłaszcza nieodnawialnych, w celu ochrony własnych zasobów naturalnych, a jednocześnie zwiększania produkcji i eksportu produktów wysoko zaawansowanych technologicznie.

Literatura

- Blaschke W., Ozga-Blaschke U., 2015, *Węgiel koksowy surowcem krytycznym w UE*, Zeszyty Naukowe Instytutu Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk, nr 90, s. 131-143.
- Bożyk P., 2008, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne. Teoria i polityka*, Wydawnictwo PWE, Warszawa.
- Dudziński J., Narętkiewicz J., 2014, *Nowe relacje cen w handlu międzynarodowym a kierunki rozwoju krajów Afryki*, International Business and Global Economy, Biznes Międzynarodowy w Gospodarce Globalnej, nr 33, s. 700-711.
- Eurostat, 2016, <http://ec.europa.eu/eurostat> (dostęp 26.10.2016).
- Galos K., 2009, *Nowa polityka surowcowa Unii Europejskiej*, Górnictwo i Geoinżynieria, t. 33, nr 4, s. 81-89.
- Munoz P., Giljum S., Roca J., 2009, *The raw material equivalents of international trade*, Empirical Evidence for Latin America, Research and Analysis, t. 13, nr 6, s. 881-897.
- Narętkiewicz J., 2011, *Globalny kryzys gospodarczy a rola krajów rozwijających się w handlu międzynarodowym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 677, s. 119-130.
- Rynarzewski T., 1992, *Międzynarodowa stabilizacja cen surowców a dochody eksportowe krajów rozwijających się*, Zeszyty Naukowe. Seria 2, Prace Doktorskie i Habilitacyjne, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, nr 107, s. 1-221.
- Staszczak D.E., 2001, *USA-UE. Wzajemne stosunki na tle zmian systemu światowego*, wydanie I, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Staszczak D.E., 2012, *International Trade and Capital Flows as the Sources of the Nations Poverty or Richness*, "Knowledge Globalization Conference", Boston, Massachusetts, Conference Proceedings, 2011, October 16-17, Published Annually, vol. 5, no. 1, Sawyer School of Business, Suffolk University, Boston, Massachusetts, Conference Papers: © Knowledge Globalization Institute, Boston, Massachusetts, USA, s. 146-165.
- Sydow J., *Trade in Raw Materials between the EU and Latin America*, Heinrich Boll Stiftung, <http://eu.boel.org/en/2015/01/21/trade-raw-materials-between-eu-and-latin-america> (dostęp 21.01.2015).